

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975) www.economy.nayka.com.ua | № 12, 2021 | 30.12.2021 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2021.12.75](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.12.75)

УДК 331.5

А. М. Волківська,

*к. е. н., доцент, заступник директора з науково-методичної роботи,
Житомирський інститут ПрАТ "ВНЗ "МАУП", м. Житомир.*

ORCID ID: 0000-0002-1254-6057

Г. В. Осовська,

*к. е. н., професор, завідувач кафедри управління та адміністрування,
Житомирський інститут ПрАТ "ВНЗ "МАУП", м. Житомир.*

ORCID ID: 0000-0001-8919-227X

О. В. Аксьонова,

*к. е. н., доцент кафедри управління і адміністрування,
Житомирський інститут ПрАТ "ВНЗ "МАУП", м. Житомир.*

ORCID ID: 0000-0003-0380-9035

О. А. Осовський,

*к. е. н., доцент кафедри управління і адміністрування,
Житомирський інститут ПрАТ "ВНЗ "МАУП", м. Житомир.*

ORCID ID: 0000-0001-8919-227X

С. В. Ніколайчук,

магістрант, Житомирський інститут ПрАТ "ВНЗ "МАУП", м. Житомир

ORCID ID: 0000-0001-5144-4478

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ЗАЙНЯТІСТЮ НАСЕЛЕННЯ В КОНТЕКСТІ СТРАТЕГІЧНОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

A. Volkivska

*PhD in Economics, Associate Professor, Deputy Director for Scientific and Methodological Work,
Zhytomyr Institute of PJSC "University" MAUP ", Zhytomyr.*

G. Osovka

*PhD in Economics, Professor, Head of the Department of Management and Administration,
Zhytomyr Institute of PJSC "University" MAUP ", Zhytomyr.*

O. Aksonova

*PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Management and Administration,
Zhytomyr Institute of PJSC "IAPM", Zhytomyr*

O. Osovsky

*PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Management and Administration,
Zhytomyr Institute of PJSC "IAPM", Zhytomyr.*

ORCID ID: 0000-0001-8919-227X

S. Nikolaychuk

Master's student, Zhytomyr Institute of PJSC "IAPM", Zhytomyr.

IMPROVEMENT OF THE MECHANISM OF POPULATION EMPLOYMENT MANAGEMENT IN THE CONTEXT OF STRATEGIC SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE REGION

До головних соціально-економічних проблем розвитку економіки України та її регіонів, а також важливою характерною рисою конкурентоспроможності ринку праці є зайнятість населення. Зниження рівня зайнятості населення супроводжується зменшенням кількості потенційних платників податків та негативним впливом на рівень купівельної спроможності населення. А це, у свою чергу, впливає на національний та на конкретний регіональний ринок праці, міграцію робочої сили, основні соціальні та демографічні процеси, що може призвести до зростання соціальної напруженості. Тому, питання щодо управління процесами зайнятості населення мають значну актуальність та потребують постійної уваги з боку науковців і практиків для їх удосконалення.

Створення адекватної системи управління сферою зайнятості на рівні регіону належить до основних соціальних заходів розвитку регіону. Політика зайнятості населення регіону залежить від темпу і характеру ринкових перетворень в регіоні та передбачає формування системи адаптації різних категорій незанятого населення до ринкових вимог регіону, системи соціального захисту безробіття та осіб з обмеженою конкурентоспроможністю. Метою наукового пошуку є аналіз наукових досліджень та публікацій, які присвячені питанням управління зайнятістю населення на регіональному рівні, на основі яких має бути встановлено взаємозв'язок процесу управління зайнятістю населення із стратегічним соціально-економічним розвитком регіону, а також обґрунтувати напрями удосконалення методів, забезпечення та політики зайнятості регіону.

Пріоритетним напрямком стратегії соціально-економічного розвитку Житомирської області має бути управління зайнятістю населення шляхом фіксації «Програми зайнятості населення Житомирської області», що сприятиме удосконаленню процесу управління зайнятістю через таке: розвиток трудового потенціалу; інноваційний розвиток; розвиток підприємництва; інвестиційний розвиток; реформування власності; подолання бідності та зростання рівня добробуту населення; вдосконалення роботи державних центрів зайнятості тощо. Отже, тактика управління процесами зайнятості населення кожної області має ґрунтуватися на розмежуванні форм і методів впливу (довгострокового та короткострокового). Будь-які управлінські ініціативи в областях впливають на імпульс розвитку та формування економічної стратегії. Напрямок тактики має базуватися на підходах і принципах, які є характерними для ринкової системи кожної окремої області.

One of the main socio-economic problems of economic development of Ukraine and its regions, as well as an important feature of the competitiveness of the labor market is employment. The decline in employment is accompanied by a decrease in the number of potential taxpayers and a negative impact on the level of purchasing power of the population. And this, in turn, affects the national and specific regional labor market, labor migration, major social and demographic processes, which can lead to increased social tensions. Therefore, issues related to the management of employment processes are very relevant and need constant attention from scientists and practitioners to improve them.

Creating an adequate employment management system at the regional level is one of the main social measures for the development of the region. The employment policy of the region depends on the pace and nature of market transformations in the region and provides for the formation of a system of adaptation of various categories of unemployed to market requirements of the region, social protection of unemployment and people with limited competitiveness.

The purpose of the research is to analyze research and publications on employment management at the regional level, based on which the relationship between employment management and strategic socio-economic development of the region should be established, as well as to substantiate ways to improve methods, ensure and employment policy of the region. The main task of scientific research

is to determine the areas of employment management at the regional level in the context of ensuring its sustainable economic growth.

The priority of the strategy of socio-economic development of Zhytomyr region should be employment management by fixing the "Employment Program of Zhytomyr region", which will improve the process of employment management through the following: development of labor potential; innovative development; entrepreneurship development; investment development; property reform; overcoming poverty and increasing the welfare of the population; improving the work of state employment centers, etc. Thus, the tactics of managing the employment processes of the population of each region should be based on the distinction between forms and methods of influence (long-term and short-term). Any management initiatives in the regions affect the impetus for the development and formation of economic strategy. The direction of tactics should be based on approaches and principles that are specific to the market system of each area.

Ключові слова: *зайнятість населення; механізм управління; стратегія розвитку регіону.*

Key words: *employment; governance mechanism; regional development strategy.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ТА ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Фактор зайнятості населення має вагомe значення щодо формування соціально-економічного становища країни в цілому, кожного її регіону чи кожної окремої людини зокрема. Саме тому до найбільш значимих функцій державного управління зайнятістю належить дослідження та належне регулювання процесів зайнятості населення. Основні положення щодо регулювання зайнятості населення правового, економічного, соціального та організаційного характерів прописані у Законі України «Про зайнятість населення» [9]. Ці положення утворюють основу правового регулювання зайнятості населення на різних рівнях управління. Разом з тим, проблематика управління процесом зайнятості населення на рівні регіонів не здобула системного вивчення. Недостатність науково підтверджених розробок дієвості регіональної політики зайнятості та її практична значущість для стратегічного соціально-економічного розвитку регіону підтверджують об'єктивний характер та актуальність обраної теми дослідження.

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематику управління зайнятістю населення досліджували багато вчених та науковців: В. Василенко, В. Герасимчук, Д. Зоїдзе, Е. Лібанової [4], І. Гнибіденко, І. Петрова [8], Л. Гармідер, Л. Злупко, Л. Момотюк [6], Л. Червінська [12], Л. Щетініна [13], М. Дяченко, М. Колот, М. Папієв [10], М. Хромов [11], О. Іщенко, О. Василенко [3], О. Герасименко [2], С. Трубич, С. Бандур, С. Рудакова, Т. Кір'ян, Ю. Маршавін [5] та багато інших, про що свідчить велика кількість публікацій у виданнях різного спрямування. Їх увага була зосереджена на проблемах прихованої зайнятості, впливу глобалізаційних явищ на зайнятість, ефективності управління зайнятістю, стимулювання зайнятості, дослідженні методів непрямого державного впливу тощо. Разом з тим, маємо наголосити на необхідність конкретизації підходів до вдосконалення управління зайнятістю населення на рівні регіону у контексті забезпечення його соціально-економічного розвитку.

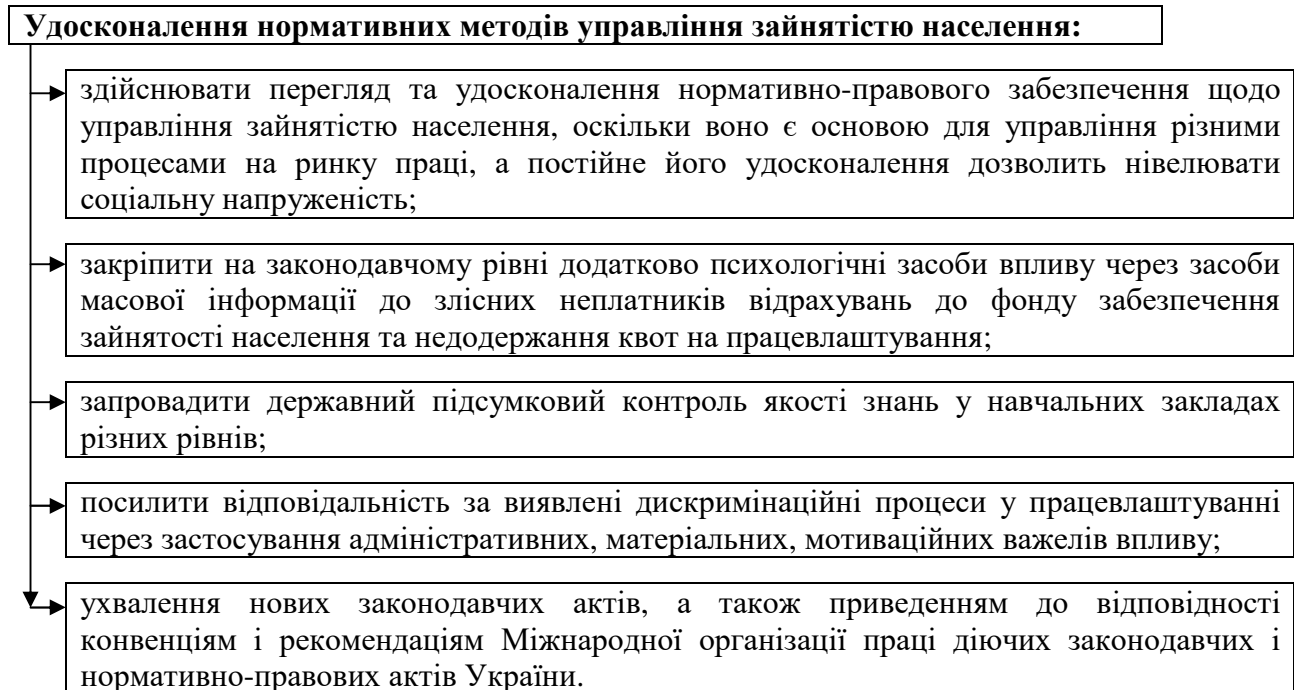
ФОРМУВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою наукового пошуку є аналіз наукових досліджень та публікацій, які присвячені питанням управління зайнятістю населення на регіональному рівні, на основі яких має бути встановлено взаємозв'язок процесу управління зайнятістю населення із стратегічним соціально-економічним розвитком регіону, а також обґрунтувати напрями удосконалення методів, забезпечення та політики зайнятості регіону. Основне завдання наукового пошуку полягає у визначенні напрямків управління процесом зайнятості населення на регіональному рівні в контексті забезпечення його стійкого економічного зростання.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБґРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Управління поведінкою людини на ринку праці регіону, а особливо у сфері управління зайнятістю населення, потребує з боку держави впровадження науково обґрунтованих правил та механізмів здійснення інноваційної діяльності соціально-економічного спрямування. На думку М. І. Хромова «сутність регулювання у сфері зайнятості базується на системі пропозицій, які дозволяють забезпечити баланс на ринку праці» [11, с. 7]. Тобто, передумовою процесу управління зайнятістю населення на рівні області є вдосконалення різних методів регулювання зайнятості населення та ринку праці: законодавчих, організаційних, адміністративних, економічних, ідеологічних.

М. Маршавін [5, с. 19] та І. Петрова [7, с. 20] переконані, що найвагоміше значення у механізмі управління зайнятістю населення належить саме законодавчим методам регулювання, а Л. Момотюк стверджував, що «під державними соціальними гарантіями розуміють законодавчо зафіксовану сукупність соціальних благ, які держава зобов'язується зробити доступними для своїх громадян (у тому числі соціальні послуги; пільги; доходи громадян, отримані з бюджету в грошовій або натуральній формі, природа яких відмінні від заробітної плати, ренти, дивідендів і підприємницького доходу – субсидії тощо)» [6, с. 85]. Тому, аналіз нормативно-правового забезпечення сфери зайнятості населення не буде зайвим для кращого розуміння дії законодавчих методів управління. Виконаний аналіз нормативно-правового забезпечення сфери зайнятості дозволив запропонувати для кращої дієвості нормативних методів управління зайнятістю населення пропозиції, які наведені на рисунку 1.

Рис. 1. Удосконалення нормативних методів управління зайнятістю населення

Джерело: розроблено авторами

Неформальна зайнятість, яка набула широкого розповсюдження в останні роки в Україні та в області, стала причиною того, що багато роботодавців намагаються уникнути зайвого клопоту, який пов'язаний з дотриманням законодавства у сфері праці. Через поширення неформальної зайнятості маємо констатувати про неадекватність вітчизняного трудового законодавства, яке мало б забезпечити ефективний соціальний захист працівників. Отже, економічні методи управління ґрунтуються на засадах загальнодержавної політики та мають мати цільову направленість (рис. 2).

**Основні цілі економічних методів управління зайнятістю,
що ураховують засади загальнодержавної політики у сфері праці:**

- на рівні прожиткового мінімуму установлення розміру мінімальної оплати праці;
- на основі подальшого розвитку системи тарифних угод на всіх рівнях партнерства мають розв'язуватися питання щодо оплати праці;
- підвищення значення державно-договірного регулювання шляхом юридичного закріплення широкого змісту угод та договорів, які укладаються на різних рівнях регулювання. Для цього потрібно законодавчо затвердити послідовність укладання договірних регулювань, визначити сферу чинності й уточнити різні функції держави, профспілок і роботодавців;
- посилити роботу щодо ліквідації заборгованості із зарплати шляхом виплати з резервних фондів, а для цього передбачити у бюджетах додаткові надходження від приватизаційних процесів;
- при визначенні прожиткового мінімуму у витратах на купівлю продовольчих товарів урахувувати індекс їх зростання;
- стимулювати роботодавців щодо створення нових робочих місць та незайняте населення (для здійснення підприємницької діяльності) пільгами та дотаціями, відсотковими ставками за кредитами, ставками прибуткового податку;
- ліквідація прогалін у податковій та грошово-кредитній системах та у бюджетному формуванні;
- забезпечити умови для потужного розвитку малого та середнього підприємництва через спрощення порядку оформлення підприємств; надання пільгових кредитів та вагомих разових фінансових допомог; спрощення системи обліку і звітності; зниження податкового тиску; забезпечення правового захисту підприємців тощо.

Рис. 2. Основні цілі економічних методів управління зайнятістю, що ураховують засади загальнодержавної політики у сфері праці

Джерело: розроблено авторами.

Отже, існуюча контрактна форма урегулювання трудових відносин має спрощений та узагальнений зміст, який не у повній мірі враховує особисті якості працівників, не забезпечує належної відповідальності за результати праці, не ураховує зміст та специфіку їхньої професійної діяльності. Крім того, відсутні ефективні механізми активізації соціальної політики у царині формування доходів населення, і, в першу чергу, заробітної плати, які б були спрямовані на створення економіки підвищення ролі людського фактору. Тобто, система оплата має передбачати диференціювання для окремих груп персоналу та для вирішення конкретних завдань й цілей.

Методи управління зайнятістю населення, у процесях, що відбуваються, пов'язані між собою та організацією реалізації різних заходів, а їх поділ на економічні, правові та організаційні є дещо умовним, оскільки він служить, як правило, для орієнтації кожного з виконавців (гілки влади) щодо розробки конкретних заходів, їх виконання, контролю та відповідальності (рис. 3).

Напрями удосконалення адміністративно-організаційних методів управління зайнятістю населення:

- розвиток та розширення активних заходів політики зайнятості, які передбачають сприяння працевлаштуванню незайнятого населення, стимулювання створення дотаційних робочих місць, сприяння самозайнятості; вдосконалення підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації;
- визначення обґрунтованого розміру допомоги у зв'язку з безробіттям на рівні (у скандинавських країнах це 70% середньої заробітної плати за рівня безробіття 0,5-1%);
- обмежити термін надання допомоги по безробіттю через зростання вартості соціального захисту населення, пропонуючи альтернативні варіанти отримання грошових надходжень;
- удосконалити роботу централізованого управління ДФСЗН щодо обґрунтованості перерозподілу коштів між областями залежно від їх економічного розвитку та стану ринку праці;
- запровадити на принципах соціального страхування обов'язкове особисте страхування працівників від безробіття та внесків до фонду зайнятості як страхових;
- розширити перелік оплачуваних громадських робіт, що дасть можливість раціонального використання робочої сили, створювати тимчасову зайнятість безробітних (певні розвинуті країни переборолі навіть 30-40%-ний рівень безробіття).
- проводити щорічні моніторингові дослідження з метою ліквідації зайвого або надання роз'яснювального документального забезпечення;
- здійснювати постійний моніторинг серед населення щодо визначення їх нагальних проблем у сфері зайнятості та визначення напрямів для здійснення роз'яснювальної роботи;
- посилення контролю відповідних органів щодо обсягів роботи за сумісництвом, укладанням трудових угод, тривалості робочої зміни (тижня), працевлаштування певних категорій населення тощо

Рис. 3. Напрями удосконалення адміністративно-організаційних методів управління зайнятістю населення

Джерело: розроблено авторами.

Маємо ще зазначити, що адміністративно-організаційні методи опираються на «принципи єдиноначальності та відносини влади й підпорядкованості між ієрархічними рівнями системи управління. Їхньою особливістю є прямий директивний вплив суб'єктів на об'єкт управління, обов'язковість виконання рішень вищих органів управління нижчими» [1].

На даному етапі розвитку доцільно долучити до методів регулювання і ідеологічні методи, які мають охоплювати:

1) здійснення масової роз'яснювальної роботи з питань базових умов домовленостей між роботодавцем та потенційним працівником; надання можливості працівникам бути залученим до процесів управління підприємством, необхідності соціального партнерства серед безробітних, випускників навчальних закладів та соціально незахищених верств населення;

2) розширити джерела роз'яснення політики зайнятості через наочну агітацію, регіональні теле- і радіо проекти та видання ДЦЗ;

3) формувати суспільну думку у молодого покоління на основі факультативних занять у навчальних закладах щодо необхідності та перспективності суспільно корисної праці.

Таким чином, у сфері управління зайнятості населення на рівні області основна робота має бути спрямована на:

1) формування високоефективної господарської структури районів і міст;

2) забезпечення комплексного розвитку районів і міст з максимальним використанням їх природно-

ресурсного, виробничо-економічного, науково-технічного та людського потенціалу, а також історико-культурних надбань і традицій, наявної ринкової та промислової інфраструктури;

3) забезпечення розвитку районів і міст, що належать до територій пріоритетного розвитку області із залученням капітальних інвестицій;

4) формування ефективної системи управління інвестиційними проектами, яка спрямована на підвищення привабливості області, та забезпечення сприятливих умов щодо здійснення інвестиційної діяльності;

5) підвищення ролі області щодо різних видів співробітництва шляхом активного входження до міжнародних організацій та формувань;

б) зменшення або повна ліквідація заборгованості з виплати заробітної плати та підвищення життєвого рівня працюючого населення.

При дослідженні сфери зайнятості населення області ми зіткнулися з наявністю значних розбіжностей між офіційною та неофіційною інформацією, які продиктовані недосконалістю системи їх отримання: збирання, обробки та оприлюднення офіційної статистики; недостовірність даних про вакантні робочі місця, що надаються роботодавцями. Використання узагальненої інформації дозволить досягти найбільшої ефективності у процесі управління зайнятістю населення в області, оскільки вона дає можливість оцінити реальну ситуацію на ринку праці області, визначитися з причинами розбіжностей в даних. Тому, пропонуємо на базі Житомирського обласного центру зайнятості спільно з Департаментом соціального захисту населення Житомирської обласної державної адміністрації запровадити «єдину інформаційну систему соціальної сфери», складовою якої буде інформація і щодо сфери зайнятості населення. Дана інформаційна система на основі інформаційної взаємодії різних суб'єктів має передбачати збір, обробку та оприлюднення інформації щодо всього соціального напрямку регіону, а головне – вона була б максимально достовірною. Так, наприклад, суб'єкти механізму управління зайнятістю населення при формуванні своєї інформації мають на меті різні її функції, мету та задачі (рис. 4).

Рис. 4. Суб'єкти механізму управління зайнятістю населення

Джерело: розроблено авторами.

«Єдина інформаційна система соціальної сфери» має об'єднувати й інших суб'єктів, а також розподілити функції щодо формування інформації між ними за ієрархією, тобто інформація індивідуального та районного рівня переходить на обласний, а за необхідності і на державний рівень. Вона передбачає електронний обмін даними між суб'єктами механізму управління зайнятістю населення, та з іншими зацікавленими користувачами, наприклад: Пенсійним фондом, органами державної влади, статистики, податкової адміністрації, соціальними партнерами тощо. Це прискорить, на нашу думку, для суб'єктів управління зайнятістю населення на рівні області та інших користувачів такі процедури:

1) документообіг між ними;

- 2) отримання різних довідок;
- 3) отримання різних погоджень.

Крім того, це сприятиме покращанню іміджу та зростанню довіри населення до різних суб'єктів управління через достовірність інформації. Інформаційне забезпечення процесу управління зайнятості населення може мати схему, що показана на рисунку 5.

Рис. 5. Інформаційне забезпечення процесу управління зайнятості населення на рівні області

Джерело: розроблено авторами.

При регулюванні будь-яких економічних, соціальних чи демографічних процесів на рівні області, постає проблема щодо узгодженості різних напрямків цих процесів з результатами аналізу у сфері зайнятості населення. Використання моніторингу в області може стати тим інструментом, який є найбільш прийнятним для процесу управління зайнятості населення. Для зростання ефективності процесу управління зайнятості населення в області варто розробити та затвердити «Порядок моніторингу у сфері зайнятості населення в Житомирській області». У цьому документі має бути визначено таке:

- 1) завдання моніторингу;
- 2) об'єкти моніторингу;
- 3) порядок проведення;
- 4) оптимальний вибір соціально-економічних індикаторів, які характеризують стан і тенденції у сфері управління зайнятості населення в різних сферах управління;
- 5) узагальнення результатів моніторингу.

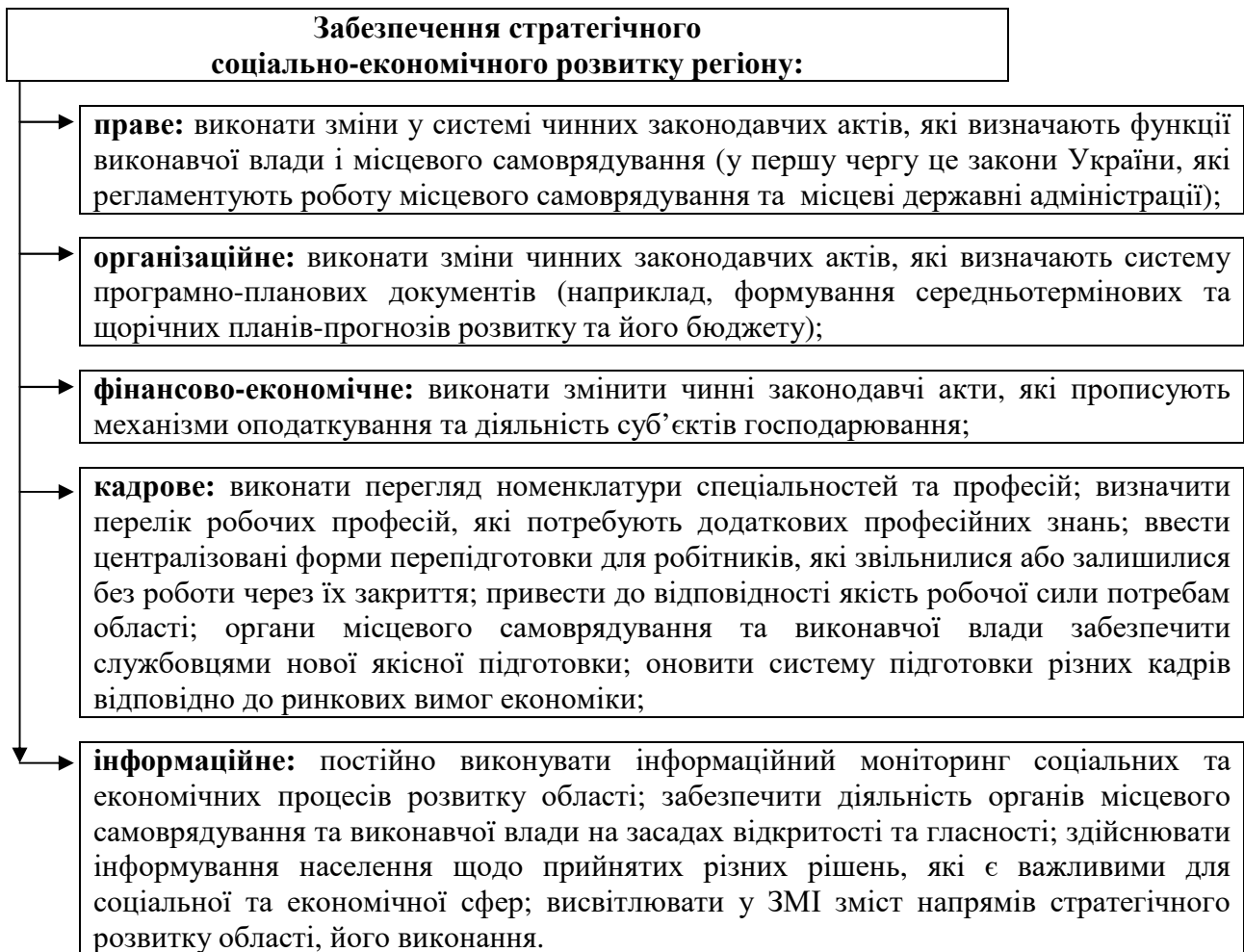
На рисунку 6 зображено структурно-логічну схему здійснення процесу управління зайнятості на рівні області з використанням моніторингу зайнятості населення, яка є складовою її поточних та стратегічних тенденцій розвитку. Зі схеми видно, що комплексна інформація слугує основою для здійснення оцінки економічних та соціальних реалій, напрямків та варіантів можливого розвитку, стану сфери управління зайнятості населення області тощо. Результати здійснених оцінок дозволяють розробити прогнози дані для планів соціально-економічного розвитку регіону, які, у свою чергу, стають базою проекту Стратегії соціально-економічного розвитку регіону. Наслідком узгодження отриманих планових даних є документ, який називається «Стратегія соціально-економічного розвитку Житомирської області».

Рис. 6. Структурно-логічна схема процесу управління зайнятістю населення в контексті стратегічного розвитку Житомирської області

Джерело: розроблено авторами.

Реалізація стратегічного соціально-економічного розвитку області можлива за умови удосконалення правового, організаційного, фінансово-економічного, кадрового та інформаційного забезпечення (рис. 7).

Рис. 7. Забезпечення стратегічного соціально-економічного розвитку регіону

Джерело: розроблено авторами.

Реалізація стратегічного соціально-економічного розвитку Житомирської області має передбачати два етапи:

1) на першому етапі мають бути запроваджені такі заходи:

- забезпечення збалансованості соціально-економічного розвитку;
- створення умов для активізації конкурентоспроможного потенціалу галузях області, що є пріоритетними;
  - створення засад (економічних, інфраструктурних, інституційних) для переходу до інноваційного розвитку господарського комплексу області;
  - відтворення технологічної бази галузей, які виготовляють продукцію, яка користується стабільним попитом на ринках (внутрішньому та зовнішньому);
  - інноваційна орієнтованість на модернізацію виробництв через запровадження ресурсоощадних технологій та поліпшення споживчих властивостей продукції;
  - розвиток науково-технічного потенціалу області;
  - створення передумов для підприємництва і чесної конкуренції;
  - вирішення проблем забезпечення життєдіяльності населення;
  - посилення вимог до якості продукції та захисту навколишнього середовища, які б відповідали світовим;
  - розроблення обласної програми охорони земель;
  - формування «бюджетів розвитку» у соціальних галузях (освіта, охорона здоров'я, соціальний захист та культура) на основі зростання загальнодержавних соціальних стандартів;
  - формування територіальними громадами самодостатніх бюджетів;
  - розвиток міжобласного економічного співробітництва;
  - створення інформаційної системи з питань регіональної політики тощо.

2) на другому етапі стратегічного соціально-економічного розвитку області мають здійснюватися такі заходи:

- стабілізація соціально-економічних показників та забезпечення сталого розвитку області;
- активізація «людського» фактора області;
- розвиток виробництв для життєзабезпечення населення;

- створення з новітнім технологічним укладом виробництв та їх вихід на зовнішній ринок;
- залучення інвестицій для реалізації програмних проектів в області;
- забезпечення конкурентних позицій обласного виробництва у перспективних секторах внутрішнього ринку України;
- налагодження взаємовигідного зв'язку «наука $\Leftrightarrow$ виробництво»;
- завершення інституційних перетворень в області.

М. М. Папієва та Т. М. Кір'ян стверджували, що «політика у сфері зайнятості населення повинна бути більш дієвою, якщо буде враховувати економічні, соціальні, демографічні та інші особливості, а також пріоритети розвитку кожного конкретного регіону» [10, с. 11]. На думку М. І. Дяченко та О. П. Василенко «весь зміст діяльності органів державного управління із здійснення політики зайнятості населення повинен відображати весь спектр активних і пасивних заходів держави на ринку праці і застосовувати найбільш ефективні методи і способи державного управління з врахуванням особливостей конкретного регіону» [3]. Це означає, що у пріоритеті політики зайнятості населення в Житомирській області мають бути такі напрямки:

- забезпечення розширеного відтворення населення області та збільшення тривалості його активного трудового потенціалу;
- створення умов для продуктивної зайнятості шляхом забезпечення матеріально-технічних і соціально-економічних передумов;
- збереження існуючих та створення нових робочих місць, які б мали високий рівень продуктивності;
- створення сприятливих умов для розвитку самозайнятості населення та підприємницької ініціативи;
- урегулювання питань щодо працевлаштування не конкуренто-спроможних верств населення, а також створення ефективного механізму забезпечення зайнятості населення.

Процес управління зайнятістю пов'язаний з різними соціально-економічними напрямками, яким притаманні різні цілі досягнення (рис. 8).

**Цілі напрямків соціально-економічних розвитку,
які пов'язані з зайнятістю населення:**

- 1) розвиток трудового потенціалу, який передбачає подолання негативних явищ, які пов'язані: із зменшення чисельності населення; з погіршенням статевовікової структури населення; з станом шлюбності, яка впливає на формування демографічної основи трудового потенціалу, а, як наслідок, і на структуру зайнятості населення;
- 2) зростання рівня добробуту населення та подолання бідності, який пов'язаний з таким: упередження зниження рівня заробітної плати через збитковість підприємств виробничої сфери, а особливо у сільському господарстві; нарощування обсягів виробництва; удосконалення бюджетної, податкової та грошово-кредитної систем; зростанням рівня продуктивності праці; мінімізація надлишкової чисельності працівників; запровадження обґрунтованих норм праці, що не призводить до розриву ланцюга «заробітна плата $\leftrightarrow$ кінцевий результат праці»;
- 3) удосконалення регулювання зайнятості населення через розробку та реалізацію соціальної та кадрової політики на рівні області через: додаткове працевлаштування та створення нових робочих місць у стратегічних напрямках виробництва; зменшення рівня безробіття та чисельності незайнятого працездатного населення в працездатному віці;
- 4) інноваційний розвиток промисловості та агропромислового комплексу через: впровадження науково-технічних розробок у виробництво; активізації інноваційної діяльності, яка може стати поштовхом для розвитку продуктивних сил області; освоєння нових видів конкурентоспроможної продукції;
- 5) залучення капітальних інвестицій в економіку області з метою реформування економіки області;
- 6) розвиток підприємництва в області через підтримку приватної ініціативи та створення належних правових, економічних та організаційних умов для його розвитку;
- 7) реформування власності через залучення до приватизації інвесторів з довгостроковими інтересами щодо розвитку підприємств;
- 8) забезпечення на ринку праці балансу попиту та пропозиції, оскільки від стану на ринку праці через інфляційний, інвестиційний і соціальний вплив, залежить рівень життя населення, динаміка економічного зростання, оцінка ефективності роботи ДЦЗ та забезпечення раціонального розподілу грошових коштів на фінансування заходів з підвищення рівня зайнятості.

Рис. 8. Цілі напрямків соціально-економічних розвитку, які пов'язані з зайнятістю населення

Джерело: розроблено авторами.

І. Л. Петрова зазначає, що «механізм функціонування ринку праці, який склався, не забезпечує мотивацію до продуктивної праці та створення інновацій унаслідок заниження ціни праці, невідповідності якості робочої сили потребам економічного розвитку, недосконалості адаптаційних можливостей. Проте заходи з удосконалення цього механізму не можуть бути відокремлені від загального вектору економічних перетворень. Без активізації інвестиційної та інноваційної складових факторна конкурентоспроможність не має перспективи стійкого довготривалого розвитку» [8, с. 398]. Таким чином, пріоритетним напрямком Стратегії соціально-економічного розвитку Житомирської області має бути управління зайнятістю населення шляхом фіксації «Програми зайнятості населення Житомирської області», що сприятиме удосконаленню процесу управління зайнятістю через таке: розвиток трудового потенціалу; інноваційний розвиток; розвиток підприємництва; інвестиційний розвиток; реформування власності; подолання бідності та зростання рівня добробуту населення; вдосконалення роботи державних центрів зайнятості тощо.

«Програма зайнятості населення Житомирської області» повинна передбачити два варіанти прогнозу кількісних значень зайнятих – оптимістичний та песимістичний, які ґрунтуються на інформації з Єдиної бази

даних Державного центру зайнятості Житомирської області та Департаменту цільного захисту населення Житомирської області. Крім того, вона повинна узгоджуватися із різними програмами, які допомагають формувати Стратегію соціально-економічного розвитку Житомирської області, а також передбачати інституціональне, ресурсне та нормативно-правове забезпечення.

«Програма зайнятості населення Житомирської області» деталізує та конкретизує зміст основних напрямів, а саме:

- 1) визначення за видами економічної діяльності та районами області показника чисельності зайнятості населення;
- 2) розробку вимог до професійних якостей працівника;
- 3) визначення планових кількісних показників ефективності роботи державних центрів зайнятості області;
- 4) розробку програм перенавчання та підвищення кваліфікації;
- 5) формування навчального процесу для забезпечення кадрами нових видів діяльності;
- 6) інші напрямки.

Ми пропонуємо, формувати «Програму зайнятості населення Житомирської області» на основі концепції, яка визначена та узгоджує напрямки наукового, правового, організаційного та фінансового забезпечення заходів, та включає:

- створення законодавчих, економічних та фінансових передумов розвитку області для формування ринку праці області;
- обґрунтування мети, особливостей та факторів розвитку території області;
- виділення суб'єктів та об'єктів регулювання, а також функціональних підсистем при розробці механізму функціонування ринку праці області;
- використання механізму розмежування способів управління з боку держави та органів влади області різних рівнів.

У «Програмі зайнятості населення Житомирської області» варто висвітлити напрямки щодо забезпечення продуктивної зайнятості населення та нівелювання впливу скорочення чисельності працюючих та робочих місць через таке:

- розробку програм стратегічного соціально-економічного розвитку окремих підприємств області короткострокового та довгострокового періодів;
- визначення робочих місць, які підлягають розвитку шляхом модернізації, перепрофілювання або скороченню згідно плану проведення атестації робочих місць;
- розвиток робочих місць, що забезпечують підвищення конкуренто-спроможності продукції підприємствам шляхом направлення частини прибутку на них;
- обов'язковість узгодження намірів щодо скорочення робочих місць тільки після перемовин роботодавців з профспілками шляхом визначення комплексу погоджувальних заходів щодо працівників, які підлягають звільненню;
- за рахунок збільшення коефіцієнтів змінності, розширення інвестиційної та інноваційної діяльності, зростання обсягів внутрішніх накопичень забезпечити створення додаткових робочих місць.

У «Програмі зайнятості населення Житомирської області» заходи, які будуть розроблені та затверджені, мають узгоджуватися з різними напрями роботи та зростання ефективності функціонування державних центрів зайнятості області. Для цього нами були проаналізовані основні дані за напрями роботи державних центрів зайнятості, а саме: безробіття; попит на ринку праці; працевлаштування; навантаження на одне робоче місце; професійне навчання та перепідготовка; громадські роботи; організаційна робота.

Таким чином, удосконалення процесу управління зайнятістю населення в Житомирській області в системі ринкових відносин може:

- знизити рівень безробіття до його мінімально можливого рівня, підвищити рівень та оптимізувати структури зайнятості;
- оптимізувати в системі соціальних витрат суспільства витрати на систему державного управління зайнятістю;
- сприяти зростанню ефективності ДЦЗ як на рівні держави, так на рівні області та її районів;
- задіювати інвестиційні, інноваційні, кредитні, податкові та цінові стимули, які сприяють досягненню стратегічних цілей соціально-економічного розвитку області та спрямовані на стимулювання раціонального використання наявних робочих місць, розвитку самозайнятості та підприємництва);
- забезпечити розвиток фермерства та підприємництва як основного джерела збільшення масштабів зайнятості у недержавному секторі економіки та створення нових робочих місць за умов додержання у цій сфері чинного трудового законодавства;
- внести зміни в організацію оплати праці, які були б співвідносні з політикою оподаткування й ціноутворення, а також загальним тенденціям реформування економічних відносин за умов, що мінімальна заробітна плата відіграє провідну роль щодо посилення мотиваційної та відтворювальної функції оплати праці та сприятиме збереженню трудового потенціалу.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМУ

1. Соціально-економічні труднощі областей України істотно не відрізняються, а от механізми їх вирішення через системи організації й управління, ще не мають належного рівня розроблення. Стратегічний економіко-соціальний розвиток області – це перспективний план дій, що здатен змінити ситуацію області на основі аналітичних та прогнозних матеріалів, переліків та характеристик пріоритетів регіональної політики, довгострокових державних цільових та галузевих програм соціально-економічного розвитку.

2. Реалізація в життя соціально-економічного стратегічного розвитку області спроможна забезпечити поліпшення: керованості соціально-економічними процесами; координації діяльності органів самоврядування та виконавчої влади; комплексного підходу щодо формування заходів та узгодженості механізмів із забезпечення реформування сфер економіки і соціальної; розширення соціальної бази ринкових перетворень; забезпечення підтримки широкими масами населення; розробки конкретних заходів на різних рівнях управління (область, місто, район, підприємство) щодо їх виконання.

3. Тактика управління процесами зайнятості населення кожної області має ґрунтуватися на розмежуванні форм і методів впливу (довгострокового та короткострокового). Будь-які управлінські ініціативи в областях впливають на імпульс розвитку та формування економічної стратегії. Напрямок тактики має базуватися на підходах і принципах, які є характерними для ринкової системи кожної окремої області.

4. Процес управління зайнятістю населення має мати узгодженість з іншими програмами соціально-економічного розвитку, які разом забезпечують соціально-економічний стратегічний розвиток області: Програма розвитку трудового потенціалу; Програма подолання бідності; Програма управління зайнятістю населення; Програма забезпечення балансу попиту та пропозиції на ринку праці; Програма зростання ефективності роботи ДЦЗ; Програми галузевого розвитку; Програми інвестиційного розвитку; Програми реформування власності, Програми розвитку підприємництва тощо. Крім того, державним програмам мають відповідати соціально-демографічні програми; програми інвестиційного розвитку, розвитку підприємництва, реформування власності, програми галузевого розвитку і т.д.

Отже, до головних соціально-економічних проблем розвитку економіки України та її регіонів, а також важливою характерною рисою конкурентоспроможності ринку праці є зайнятість населення. Зниження рівня зайнятості населення супроводжується зменшенням кількості потенційних платників податків та негативним впливом на рівень купівельної спроможності населення. А це, у свою чергу, впливає на національний та на конкретний регіональний ринок праці, міграцію робочої сили, основні соціальні та демографічні процеси тощо, що може призвести до зростання соціальної напруженості. Тому, питання щодо регулювання зайнятості населення мають значну актуальність та потребують постійної уваги з боку науковців і практиків для її урегулювання та удосконалення основних процесів.

Список джерел інформації.

1. Адміністративно-організаційні методи управління трудовим потенціалом. URL: <https://buklib.net/books/30380/> (Дата звернення: 03.12.2021).
2. Герасименко О. О. Дистанційна зайнятість: сучасні тренди в організації та оплаті праці / О. О. Герасименко, Л. В. Щетініна, С. Г. Рудакова. *Бізнес Інформ*. 2017. № 11. С. 233-239.
3. Дяченко М. І., Василенко О. П. Державне управління зайнятості населення регіону. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018 р. №2. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/> (Дата звернення: 05.12.2021).
4. Людський розвиток в Україні. Інноваційні види зайнятості та перспективи їх розвитку: монографія / за ред. Е.М. Лібанової. Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. К., 2016. 328 с.
5. Маршавін Ю. Удосконалення нормативно-правового регулювання зайнятості населення. *Україна: аспекти праці*. 2002. № 7. С. 17-22.
6. Момотюк Л. Є. Особливості формування соціальних гарантій у ринковій економіці. *Фінанси України*. 2003. № 7. С. 84-89.
7. Петрова І. Л. Регулювання зайнятості у світлі глобалізаційної перспективи. *Економіка та держава*. 2005. № 2. С. 11-15.
8. Петрова І. Л. Розвиток ринку праці як індикатор конкуренто-спроможності національної економіки. *Конкурентоспроможність національної економіки: матеріали XVII Міжнар. наук.-практ. конф.*, 5-6 жовт. 2017 р. К., 2017. С. 395-398.
9. Про зайнятість : Закон України, 2013, № 24 / станом на 24.11.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> (дата звернення: 30.11.2021).
10. Проблемні питання праці та соціальної політики / За ред. М. М. Папієва та Т. М. Кір'ян. К.: Соцінформ, 2003. 498 с.
11. Хромов М. І. Механізм державного регулювання зайнятості в промисловому регіоні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.09.01. Донець. нац. ун-т. Донецьк, 2004. 20 с.
12. Червінська Л. П. Тіньові доходи та нелегальна зайнятість: причини, наслідки, шляхи подолання. *Соціально-трудові відносини: теорія та практика*. 2017. № 2. С. 161-167.
13. Щетініна Л. В. Нелегальна зайнятість населення в Україні: що ще треба зробити для її подолання / Л. В. Щетініна, С. Г. Рудакова, К. В. Краснонос. *Бізнес Інформ*. 2017. № 3. С. 208-212.

References.

1. Administrative and organizational methods of labor potential management, available at: <https://buklib.net/books/30380/> (Accessed 03 Dec 2021).
2. Herasyenko, O. O. Shchetinina, L. V. and Rudakova, S. H. (2017), "Distant employment: modern trends in the organization and payment of labor", *Biznes Inform*, vol. 11, pp. 233-239.
3. Diachenko, M. I. and Vasylenko, O. P. (2018), "State management of employment in the region", *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok*, [Online], vol. 2, available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1183> (Accessed 05 Dec 2021).
4. Libanova, E.M. (2016), *Liudskyi rozvytok v Ukraini. Innovatsiini vydy zainiatosti ta perspektyvy yikh rozvytku: monohrafiia* [Human development in Ukraine. Innovative types of employment and prospects for their development: a monograph], In-t demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen im. M.V. Ptukhy NAN Ukrainy, Kyiv, Ukraine, P. 328.
5. Marshavin, Yu. (2002), "Improving the legal regulation of employment", *Ukraina: aspekty pratsi*, vol. 7, pp. 17-22.
6. Momotiuk, L. Ye. (2003), "Features of the formation of social guarantees in a market economy", *Finansy Ukrainy*, vol. 7, pp. 84-89.
7. Petrova, I. L. (2005), "Regulation of employment in the light of the globalization perspective", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 2., pp. 11-15.
8. Petrova, I. L. (2017), "Labor market development as an indicator of the competitiveness of the national economy", *Materialy XVII Mizhnar. nauk.-prakt. konf., 5-6 zhovt. 2017 r.* [Materials of the XVII International scientific-practical conf., Oct. 5-6. 2017], *Konkurentospromozhnist natsionalnoi ekonomiky* [Competitiveness of the national economy], Kyiv, Ukraine, pp. 395-398.
9. The Verkhovna Rada of Ukraine (2013), The Law of Ukraine "On employment", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> (Accessed 30 Nov 2021).
10. Papiiev, M. M. and Kirian, T. M. (2003), *Problemni pytannia pratsi ta sotsialnoi polityky* [Проблемні питання праці та соціальної політики], Sotsinform, Kyiv, Ukraine, P.498.
11. Khromov, M. I. (2004), "The mechanism of state regulation of employment in the industrial region", Ph.D. Thesis, 08.09.01, Donets. nats. un-t. Donetsk, Ukraine, P. 20.
12. Chervinska, L. P. (2017), "Shadow income and illegal employment: causes, consequences, ways to overcome", *Sotsialno-trudovi vidnosyny: teoriia ta praktyka*, vol. 2, pp. 161-167.
13. Shchetinina, L. V. Rudakova, S. H. and Krasnonos, K. V. (2017), "Illegal employment of the population in Ukraine: what else needs to be done to overcome it", *Biznes Inform*, vol. 3, pp. 208-212.

Стаття надійшла до редакції 08.12.2021 р.